

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Piibe Pohlak

**Kutseõpetaja õppimise motiivid ning
hinnangud õpitu rakendatavusele töötavate kutseõpetajate näitel**
bakalaureusetöö

Juhendaja: Anu Sarv

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Anu Sarv (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Piret Luik (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2014

Abstract

Motivations of being a vocational teacher and opinions about exercising university studies in their everyday work

The purpose of the current thesis is to describe how to motivate vocational teachers to study, how to motivate vocational teachers to pursue a career in this field and find out the reasons why they started their studies in this field. The other purpose of the research was to voice out vocational teachers' opinions about their studies and how they use that gathered know-how in their everyday work. The research was carried out among four vocational teachers, who have studied for two years in the university and have been working for two years as vocational teachers in schools. First bit of the theoretical part of the thesis gives an overview of the motivations and reasons of becoming a teacher. The second bit of the theoretical part (of the research) gives an explanation of the meaning of the learning motivation and in this context are connected to intrinsic and extrinsic motivation, which in turn is related to the surface and deep approaches to learning. Also it gives an overview of factors that support and do not support studying motivations. The empirical part of the study was carried out using semi-structured interviews. Qualitative content analysis was used to analyse the data. The interviewees noted that student teachers describe their occupational specialty of choice motives of their own motives and needs of the extrinsic motives. As their own needs related motives include the transfer of their specialty, valuing the teaching profession, the desire to get a higher education, the desire to own a personal goal. As extrinsic motives the vocational teachers brought out the need for higher education work, the demand for professional teachers in the workplace, job security, and other influences. It is important that vocational teachers are intrinsically motivated, who are able to improve the quality of vocational education.

Keywords: vocational teacher's motives, reasons to become a teacher, intrinsic motivation, extrinsic motivation, study supportive motivations

Sisukord

Abstract	2
Sissejuhatus	4
1. Teoreetilised seisukohad	6
1.1. Kutseõpetaja eriala valiku motiivid	6
1.2. Õpimotivatsioon	7
1.2.1. Sisemine ja väline motivatsioon.	8
1.2.2. Pindmine ja sügav õpihoiak.	9
1.2.3. Õpimotivatsiooni takistavad ja toetavad tegurid.	10
2. Metoodika	13
2.1. Valim	13
2.2. Andmete kogumine ja uurimise protseduur	13
2.3. Andmeanalüüs	15
2.4. Uurimuse valiidsus ja reliaablus	17
3. Tulemused	19
3.1. Kutseõpetaja eriala valiku motiivid	19
3.1.1. Inimese enda vajadustega seotud motiivid.	19
3.1.2. Välised motiivid	21
3.2. Õpimotivatsiooni mõjutavad tegurid	22
3.2.1. Isikuga seotud tegurid.	22
3.2.2. Õppest tulenevad tegurid.	23
3.3. Õpitu rakenduvus kutseõpetaja töös	26
3.3.1. Ootused ülikoolile.	26
3.3.2. Õpitu rakendamine ja kinnistumine.	27
3.3.3. Õpitu kasulikkus.	28
4. Arutelu	30
Töö kitsaskohad ja praktiline väärtus	33
Kokkuvõte	34
Tänuõnad	35
Autorsuse kinnitus	36
Kasutatud kirjandus	37
<i>Lisa 1. Näide kategooriate moodustamisest</i>	
<i>Lisa 2. Intervjuu kava</i>	
<i>Lisa 3. Kalendriaastatel 2008-2013 Tartu Ülikooli kutseõpetaja õppekavalt eksmatrikuleeritud üliõpilaste arvu jaotus eksmatrikuleerimise hetkel õpitud aasta ja eksmatrikuleerimise põhjuse lõikes</i>	
<i>Lisa 4. Foto grupeeritud kategooriatest</i>	

Sissejuhatus

Täienduskoolituse ja kutseõppe valdkonna tähtsus suureneb järjepidevalt seoses elukestva õppe edendamise ja arendamisega. Tähtis on, et kutseõpetajaks tuleks õppima enam sisemiselt motiveeritud üliõpilasi, kes hariduse omandamise järgselt oleksid võimelised kaasa aitama kutsehariduse kvaliteedi tõstmisele. Eesti Hariduse Infosüsteemi kutseõpetajate koolituse analüüsi andmed peegeldavad jätkuvat vajadust noorte kutseõpetajate järele.

Tartu Ülikooli Õppeinfosüsteemi andmetel on viimase viie aasta jooksul kutseõpetaja õppekavalt edasijõudmatuse tõttu välja kukkunud ligi neljandik selle aja jooksul vastuvõetud üliõpilastest. Sellest tõstatub küsimus, mida tuleks teha, et vältida nii suurt väljalangenute hulka kutseõpetaja õppekavalt.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas kirjeldavad kutseõpetajaks õppijad kutseõpetaja eriala valiku motiive ning millised on õppijate hinnangud õppimisprotsessis omandatu rakendatavusele kutseõpetaja töös. Käesolev töö püüab välja selgitada, millised on kutseõpetajaks õppijate eriala valiku põhjused ning millised on võimalused erialal õppijate sisemise motivatsiooni toetamiseks. Uurimuses püütakse saada ka vastus küsimusele, mis toetab kutseõpetajatel õpitu rakendamist õpetajatöös. Töö uurimisküsimused:

- 1) Kuidas kirjeldavad kutseõpetajaks õppijad oma eriala valiku motiive ja millistest motivatsiooniteguritest see nende arvates lähtub?
- 2) Mida tajuvad õppijad kutseõpetajaks õppimisel õpimotivatsiooni toetava ja takistavana?
- 3) Kuidas kutseõpetajaks õppijad tajuvad õpitu rakendatavust oma töös?

Töö teoreetilise poole esimeses osas tutvustatakse kutseõpetaja eriala valiku motiive ehk miks valitakse õpetajaamet, lisaks ülikooli õppima minemise põhjused. Teises pooles selgitatakse õpimotivatsiooni tähendust, sellega seoses sisemist ja välimist motivatsiooni, mis on omakorda seotud sügava ja pindmise õpihoiakuga. Samuti tuuakse välja õpimotivatsiooni toetavad ja takistavad tegurid.

Käesolev bakalaureusetöö on kvalitatiivne uurimus, mille empiirilises osas koguti andmeid poolstruktureeritud intervjuude käigus neljalt kutseõpetajalt, kes on õppinud vähemalt kaks aastat kutseõpetajaks ja töötanud vähemalt kaks aastat kutseõpetajana. Andmeanalüüsi meetodina kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Uurimuse tulemused näitasid, et vastanud tajuvad, et õpimotivatsiooni mõjutavad kutseõpetajaks õppimisel isikuga seotud tegurid ning õppes tulenevad tegurid. Kutseõpetajaks õppijad kirjeldavad oma eriala valiku põhjuseid nende enda

Kutseõpetaja õppimise motiivid ning hinnangud õpitu rakendatavusele 5

vajadustega seotud motiivideks ning välisteks motiivideks. Inimese enda vajadustega seotud motiivide alla kuuluvad oma eriala edasiandmine, õpetaja elukutse väärtustamine, soov saada kõrgharidus, enda soov, isiklik eesmärk. Vastanud tõid väliste mõjutajatena välja kõrghariduse vajaduse tööl, nõudluse kutseõpetajate järele töökohas, töökoha kindlustamise ning teiste mõju.

1. Teoreetilised seisukohad

1.1. Kutseõpetaja eriala valiku motiivid

Kutseõpetaja õpetab kutseõppeasutuses erialaseid üld- ja põhiaineid, loob oma tegevusega õppimistingimused ja suunab õppeprotsessi. Kutsestandardi järgi on kutseõpetaja ülesandeks aidata õppijal omandada tööks vajalikud teadmised ja oskused. Ta toetab õppija isiksuse arengut ning kujundab tema valmisolekut elukestvaks õppeks. Kutseõpetaja professionaalne areng nõuab tasemeharidust, töökogemust, õpetajakoolitust, täienduskoolitust, stažeerimist, erialast enesetäiendamist (Kutseõpetaja professionaalse arengu süsteem, 2008).

Tavaliselt valitakse õpetajaamet kolmel peamisel põhjusel: enesetäiendus, soov töötada noortega, oma kutse väärtustamine (Richardson ja Watt, 2006). Õpetaja professionaalsus avaldub oskuses tegutseda omandatud kutseoskuste järgi. Samuti õpitakse õpetajaks, et õpetada inimesi, olla seotud hariduse arendamisega, lisaks materiaalsed hüved ja turvatunne ning sobilik tööaeg (Alexander, Chant ja Cox, 1994).

Eesti Hariduse Infosüsteemi kutseõpetajate koolituse analüüsi andmed peegeldavad jätkuvat vajadust noorte kutseõpetajate järele. Kui võrrelda kutseõpetajate vanusejaotust aastal 2005 ja 2012, siis märgatavalt on vähenenud alla 30. aastaste ning 40–49 aastaste õpetajate arv. Viimastel aastatel ei ole juurdevoolu keskealiste kutseõpetajate seas (Hinno, 2013). Kuna täienduskoolituse ja kutseõppe valdkonna tähtsus järjepidevalt suureneb seoses elukestva õppe edendamise, on oluline, et kutseõpetajaks tuleks õppima enam sisemiselt motiveeritud üliõpilasi, kes hariduse omandamise järgselt oleks võimelised kaasa aitama kutsehariduse kvaliteedi tõstmisele. Tartu Ülikooli Õppeinfosüsteemi andmetel eksmatrikuleeriti kalendriaastatel 2008-2013 Tartu Ülikooli kutseõpetaja õppekavalt edasijõudmatuse tõttu 23 üliõpilast. Väljakukkunute arv oli kõige suurem aastal 2013, kui 5 õpilast eksmatrikuleeriti edasijõudmatuse tõttu, 2 õpilast omal soovil ning 12 õpilast õppe lõpukuupäeva möödumise tõttu. Omal soovil on lahkunud kokku 8 inimest kalendriaastatel 2008-2013. Samuti samas ajavahemikus on eksmatrikuleeritud õppe lõpukuupäeva möödumise tõttu kokku 21 õppijat. Lisas 3 on esitatud kalendriaastatel 2008-2013 Tartu Ülikooli kutseõpetaja õppekavalt eksmatrikuleeritud (v.a lõpetamise tõttu) üliõpilaste arvu jaotus eksmatrikuleerimise hetkel õpitud aasta ja eksmatrikuleerimise põhjuse lõikes. Selline statistika näitab, et edasijõudmatuse tõttu väljalangenute arv on väga suur ja äratub küsimusi, mis võiks olla selle põhjuseks. Kas liiga

suur õppekoormus, madal õpimotivatsioon, täitumata ootused ülikooliõppele või miski muu. Dsissi (2000) uurimus näitas, et üliõpilased nimetavad esimeseks põhjuseks, miks minnakse õppima, kõrghariduse omandamist (73%), kuigi lõpetanud seda tagantjärele enam oluliseks ei pea (28%). Tähtis on õpitu seos tööga – parem toimetulek tööga (47%), võimalus leida uus töökoht (31%) või teha samas vallas karjääri (25%). Need on olulised motiivid nii üliõpilastele kui ka lõpetanutele (Dsiss, 2000).

1.2. Õpimotivatsioon

Motivatsioon seletab eesmärgipärase käitumise enesealgatuslikkust, kindlasuunalisust, jõulisust ja püsivust (Krull, 2000). Motivatsiooni käsitletakse tänapäeval mitmefaktorilisena. Võetakse arvesse nii kognitiivseid kui ka emotsionaalseid tegureid. Üha enam on hakatud tähelepanu pöörama individuaalsetele erinevustele motivatsioonis ehk motivatsiooni tahtelistele tahkudele. Seega on jõutud välja selleni, et inimmotivatsioon on keeruline ning ühe sama käitumise aluseks võivad olla täiesti erinevad sisemised ja välised motiivid (Krull, 2000).

Õpimotivatsioon viitab õppimise alustamisele ja õpisüvenemise alalhoidmisele. Õpilased peavad nägema, et õppimisest osavõtt on väärtuslik ja ülesannete täitmine võimaldab õppimise väärtust tegelikkuses kogeda. Samuti on õpimotivatsiooni toetamiseks tähtsal kohal emotsioonid. Emotsioon on see, mis paneb inimesi liikuma, oma eesmärkide poole püüdlema; emotsioonid toidavad motivatsiooni ja motiivid omakorda juhivad mõtlemist ning vormivad tegevust (Goleman, 2001).

Õpimotivatsioon võrsub sisemisest huvist ja põnevustundest, mis tekivad õpingute käigus. Biggsi ja Tangi (2007) järgi on kaks tegurit, mis tekitavad huvi õppimise vastu: (1) õpitav peab olema õppija jaoks tähtis ning omama väärtust ja (2) õppijal on põhjust oodata edu ülesande sooritamisel. Motiveerimise võti seisneb selles, et õpilane saab aru akadeemilise tegevuse tähenduslikkusest ja vajadusest (Biggs ja Tang, 2007).

Õpimotivatsioon on kõrge tavaliselt siis, kui raske või suure eesmärgi nimel oma keha või meelt viimase piirini pingutatakse. M. Csikzentmihaly (1988) on nimetanud sellist hetke optimaalseks kogemuseks, kulgemiseks (nimetatud ka vooseisundiks). Kulgemine on seisund, milles inimesed on oma tegevusest nii haaratud, et kõik ümbritsev muutub tähtsusetuks. Kogetu ise on aga nii nauditav, et inimesed on nõus selle kogemuse nimel pingutama (Csikzentmihaly, 1988).

1.2.1. Sisemine ja väline motivatsioon.

Sisemise motivatsiooni korral ei sõltu õppimistahe järgnevast võimalikust kasust või kiitusest. Kõige tähtsam on õppimise protsess, mitte tulemuse kiire saavutamine. Motivatsioon kasvab järjepideva ja eduka õpiülesannete täitmise käigus (Biggs, 2007). Deci (2000) järgi sõltub sisemise motivatsiooni tugevus sellest, kui palju inimesed näevad oma tegevuse tulemuste tagajärgi seemiselt põhjustatuna ehk kui palju nad suudavad olukorda kontrollida. Sisemine motivatsioon on seotud sügava õpihoiakuga. Edward Deci (2000) arvates on tegemist sisemise motivatsiooniga, kui sisemist käitumist ajendavad isiklik huvi, rahuldus- või rõõmutunne, nauding ning teadlikkus. Kõikides tegevustes tunneb inimene ennast pädevana ja kontrollivana. Sisemise motivatsiooni puhul tegeletakse huvipakkuvate asjadega, inimesed otsivad ja ületavad optimaalseid väljakutseid ja tunnetavad seeläbi oma võimeid. Tegevust sooritatakse vabatahtlikult, täiesti teadlikult ning vajaduseta materiaalsete tasude või sunduse järele (Deci & Ryan, 1985).

Sisemise motivatsiooni alalhoidmiseks on vajalik kompetentsustunne ja tegevusele omistatud väärtus. Deci (2000) väidab, et inimesed tunnevad ennast kompetentsetena, kui nad on võimelised reageerima väljakutset pakkuvatele olukordadele, mis on uudsed ning nõuavad piisavalt pingutust. Mida parem on õpimotivatsioon, seda paremini õpitu kinnistub ja enam kasutatakse õpitud igapäevases töös. Motivatsioon langeb kui seatakse piirangud. Õpitu rakendamiseks peavad õpilased nägema, et õppimises osalemine on väärtuslik ja ülesannete täitmine võimaldab õppimise väärtust tegelikkuses kogeda (Biggs, 2007).

Väline motivatsioon ilmneb siis, kui üliõpilased täidavad ülesannet väärtuste või tähtsuse pärast, mis seostub nähtava tulemusega. Selleks võib olla materiaalne tasu või soov vältida negatiivset tulemust, näiteks ebaõnnestumist. Õppimise kvaliteet on madalalpoolne, kui õpilase tähelepanu ei ole suunatud otsejoones ülesandele, vaid tagajärgedele (Biggs ja Tang, 2007). Väline motivatsioon on seotud pindmise õpihoiakuga, pindmise suhtumise korral on motiveerijaks näiteks läbikukkumise hirm (Biggs, 1987). Ühelt poolt tekitab tegevust väline taust, mis kutsub esile sisemise huvi sama tegevuse vastu. Samuti on ka vastupidiseid juhtumeid, kus algne sisemine motivatsioon õppimise vastu saab toetust välisest motivatsioonist (Krull, 2000).

Deci ja Ryan (1985) töötasid välja enesemääratlemise teooria (*self-determination theory*), mida tuntakse ka kui isiksuse ja motivatsiooniteooriat, mis püüab ühendada inimese

sisemisi ja väliseid põhjuseid motivatsiooni tekitajatena. Teoorias keskendutakse inimeste erinevustele ja sellele kas käitumist tingivad sisemised või välised põhjused. Ryani ja Deci (2000) sõnul enesemääratlemine tähendab ise oma käitumise reguleerimist, sõltudes keskkonnast ja teistest inimestest. Enesemääratlemise teooria keskendub kolmele seesmisele vajadusele - kompetentsustunde vajadus, seotuse vajadus ja autonoomia ehk enesemääratlemise vajadus. Kompetentsus tähendab, et ollakse võimeline saavutama tulemusi optimaalse väljakutse puhul. Seotus hõlmab turvalise ja rahuldust pakkuva suhte olemasolu ümbritsevate inimestega ning autonoomia tähendab valikute tegemist, enda tegudele pühendumist ja enese reguleerimist (Deci & Ryan, 1985).

1.2.2. Pindmine ja sügav õpihoiak.

Pindmisele õpihoiakule on omane soov saada ülesandega võimalikult vähese vaevaga hakkama, samas peab indiviidile jääma tunne, et aine nõudmised on täidetud (Biggs, 1987). Sellise õpihoiaku korral kasutatakse ainult madalama taseme kognitiivseid tegevusi, isegi, kui vaja läheb kõrgema taseme tegevusi. Õpitegevused, mis jäävad liiga madalale tasemele ja ei saavuta sellepärast õpiväljundeid, viitavad pindmisele õppimisele (Chin ja Brown, 1999). Pindmise õppimise korral on õppijate tähelepanu koondatud lihtsalt ülikooli läbimisele ning leitakse, et ülikooliharidus on vaid pääs parema palga juurde. Samuti liigitub pindmise õppimise alla aja puudus, suur töökoormus ning tegelik võimetus konkreetset materjali sügavuti mõista (Biggs ja Tang, 2007). Pindmisele õpihoiakule on omased madala taseme kognitiivsed tegurid, mis Biggsi (2007) järgi on ümbersõnastamine, lausest arusaamine, äratundmine, nimetamine ja meeldejäätmine. Õpetaja ülesanne siinkohal on suunata õpilast hoiduma ebasobivatest madalama taseme tegevustest. Lisaks peab õpetaja algatama ja toetama puuduvaid kõrgema taseme tegevusi, mis on seotud sügava õpihoiakuga.

Biggsi ja Tangi (2007) järgi on kõrgema taseme kognitiivseteks teguriteks kirjeldamine, peamiste ideede mõistmine, seoste loomine, põhjendamine, selgitamine, praktiliste probleemide rakendamine, seostamine toimimisprintsiibiga, hüpoteesi püstitamine, teoreetiliste probleemide rakendamine ja reflekteerimine. Sügava õpihoiaku alla kuuluvad nii madalama kui ka kõrgema taseme kognitiivsed tegurid. Sügavat õpihoiakut iseloomustab tunnetatud vajadus osaleda ülesannete lahendamises põhjalikult ja tähendusrikkalt, mille korral üliõpilane üritab kasutada kõrgema taseme kognitiivseid tegureid. Sügava õpihoiakuga õpilane leiab, et „üle nurga õppimisel“ pole mõtet. Üliõpilaste „ma tahan seda teada“ tunde olemasolu puhul püüavad nad

keskenduda olulistele tähendustele, peamistele teemadele, põhimõtetele ning hästi toimivatele rakendusskeemidele (Biggs ja Tang, 2007). Sügava õpihoiakuga üliõpilased seostavad õpitavaid teemasid omavahel, omavad piisavalt taustteadmisi ning suudavad töötada keskendunult nii teooria kui ka kontseptuaalsel tasandil (Chin ja Brown, 1999).

Biggsi ja Tangi (2007) kohaselt on õpimotivatsioon kõrge, kui õpilasele on omane sügav õpihoiak ning olemas on nii madalama kui ka kõrgema taseme kognitiivsed tegurid. Järeldus õpimotivatsiooni kõrgel hoidmise kohta, arendades madalama ja kõrgema taseme tegevusi, on kaugeleulatuva mõjuga: sügavat õpihoiakut tuleb soodustada ning pindmist tuleb pärssida (Biggs ja Tang, 2007). Pindmine ja sügav õpihoiak ei kirjelda Biggsi (2007) järgi üliõpilaste isikuomadusi, vaid on õppijate reaktsioon õpikeskkonda loodud tingimustele. Efektive õpetamise korral tuleb kõrvaldada pindmist õpihoiakut soodustavad aspektid ja tuleb luua tingimused, kus õpilased kalduvad rakendama sügavat õpihoiakut.

1.2.3. Õpimotivatsiooni takistavad ja toetavad tegurid.

Õpimotivatsiooni mõjutavaks teguriks on **füüsiline õppekeskkond**. Füüsilise õpikeskkonna faktorid nagu hoone vanus, seisukord, heakord, temperatuur ja valgustus, müra, värv ja õhukvaliteet avaldavad mõju õpilase tervisele, turva- ja enesetundele ning psühholoogilisele seisundile (Young, Green, 2003). Füüsilise õpikeskkonna mõjud õpitulemustele on paremad, kui on saavutatud paremad töötingimused ja õpitulemused koolis (Griffin, 1990). Hea õpetamine on kogu ülikooli hõlmava infrastruktuuri funktsioon. Paljud ülikoolid rahastavad õppejõudude professionaalsuse arendamiseks selleks loodud keskuseid, lisaks toetatakse õppimist ja õpetamist struktuuriüksusi rohkem kui seni (Biggs ja Tang, 2007).

Samuti mängivad õpimotivatsiooni toetamisel ja takistamisel rolli **õpilaste vajadused**. Õpimotivatsiooni kõrgel hoidmiseks on tähtis, et oleks täidetud järgmised vajadused: füsioloogilised vajadused, vajadus kindlustunde järele, vajadus kuuluda kuhugi, kellegagi samastuda, olla kellegi jaoks oluline, eneseväärikuse saavutamine ehk enesest lugupidamine ja teiste poolt lugupeetud olemine, vajadus ennast teostada, vajadus eesmärke saavutada (Alderman, 2008). Õpetaja ülesanne on arvestada õpilaste vajadustega ja huvidega luues positiivse klassikliima, et toetada õpilaste õpimotivatsiooni.

Õpilase ja õpetaja suhted on õpimotivatsiooni kohapealt äärmiselt olulised, sest õpimotivatsiooni toetavaks teguriks on **sotsiaalne motiveerimine**. Selle alla läheb näiteks

õppejõu huvi aine vastu. Õppejõud, kes on oma aimest huvitatud ja seda ka välja näitab, innustab õpilasi ja tekitab neiski huvi. Õppejõud jagab oma väärtusi õpilastega, kes tahavad neid samu tõekspidamisi avastada (Biggs ja Tang, 2007).

Biggsi ja Tangi (2007) järgi sõltub motivatsiooni toetamine õpetamise kontekstist, mis hõlmab õpetaja vastutust, informeeritud otsuste langetamist ja head õppetöö korraldust. Õpetamine ning hindamine loovad positiivse tööõhkkonna, kui õpilased julgevad teha vigu ja neist õppida. Õpetaja on isiklik eeskuju kogu oma tegevuses, kasutades niisugusi õpetamis- ja hindamismeetodeid, mis toetavad aine eesmärkide ja väljundite saavutamist (Biggs ja Tang, 2007).

Veel soodustab õpimotivatsiooni kohese **tagasiside** andmine õpilastele nende õpitulemuste kohta. Kuigi eesmärgid annavad tõuke enesetõhususeks, siis tulemuslik tagasiside toetab ja tugevdab seda. Kui anda õpilasele tagasisidet, siis see näitab neile, et eesmärgid on saavutatud ning usk tegemistesse suureneb (Alderman, 2008).

Õpitulemused on motiveerivaks teguriks, kui üliõpilased täidavad ülesannet väärtuste või tähtsuse pärast, mis seostuksid nähtava tulemusega. Selleks võib olla siis materiaalne tasu või soov vältida negatiivset tulemust, näiteks ebaõnnestumist. Olukorrad, kus õpilase tähelepanu on suunatud tagajärgedele, mitte ülesandele endale, mõjuvad õpimotivatsioonile pärssivalt (Biggs ja Tang, 2007). Tegevust toetava aspektina tunnetab õpilane seda, kui tuntakse, et ülesannete täitmine võimaldab õppimise väärtust tegelikkuses kogeda. Õpilane saab aru õppimise põhjusest ja õpitu rakendamiseks peavad õpilased nägema, et õppimises osalemine on väärtuslik (Biggs ja Tang, 2007).

Õpimotivatsioonile aitab kaasa suurem **autonoomia** õppimises. Autonoomia tähendab Deci ja Ryani (1985) järgi valikute tegemist, oma tegudele pühendumist ja enese reguleerimist. Deci (2000) järgi sõltub sisemise motivatsiooni toetamine sellest, kui palju suudetakse olukorda kontrollida. See omakorda sõltub sellest, kui palju nähakse oma tegevuse tulemusi sisemiselt põhjustatutena, mida ajendavad isiklik huvi, nauding, rahuldus- või rõõmutunne ning teadlikkus.

Õpetaja ülesandeks tunni ettevalmistamisel on luua huvitav õppetund, mis kutsuks üliõpilastes esile aktiivse reaktsiooni, mis tekitab huvi ehk paneb õpilased esitama küsimusi ning probleeme kirjeldama (Biggs ja Tang, 2007). Õppetund on huvitav, kui see tekitab sügava õpihoiakuga õpilastes isiklikku huvi ning õpetamine toimub aine eesmärkide ning väljundite saavutamise eesmärgil. Samuti teeb tunni huvitavaks, kui õpetaja selgitab õpitu väärtust ning

õpilane tunneb, et tema vajadused on rahuldatud (Biggs, 2007).

Õpimotivatsiooni toetavad tegurid on Wentzeli ja Wigfieldi (2009) järgi: (1) tunni tähelepanu suunamine õppimisele ja protsessile, mitte tulemusele, (2) õpetajad edastavad oma väärtused õpilastele ning kõrged ootused õpilaste õppimisele, (3) õpilastel on kontroll oma õpingute üle ning nende soovide ja vajadustega on arvestatud, (4) õpetajate ja õpilaste omavahelised positiivsed ja toetavad suhted, (5) koostöövalmidus ja toetavad suhted kaasõpilastega, (6) õppekava kognitiivne osa on väljakutset tekitav ja huvitav ning tähelepanu suunamine kõrgema taseme mõtlemisele.

2. Metoodika

2.1. Valim

Valimi moodustamiseks kasutasin mugavusvalimit. Valimi moodustasin enda jaoks paika pandud kriteeriumite järgi ning see on eesmärgipärane ja uuritavate valimine toimub uurimuse kontekstist lähtuvalt, varem kindlaks määratud kriteeriumite põhjal (Guest, Bunce & Johnson, 2006). Intervjuus küsitletavad peaksid olema õppinud vähemalt 2 aastat kutseõpetajaks ja töötanud vähemalt 2 aastat kutseõpetajana. Valin enda mugavuse ja kättesaadavuse järgi välja neli kutseõpetajaks õppivat tudengit, kes juba töötavad kutseõpetajatena. Uurimus viiakse läbi kutseõpetaja bakalaureuse õppekava õpilaste seas ning ühes kutsekoolis töötavate õpetajate hulgas.

2.2. Andmete kogumine ja uurimise protseduur

Uurimistöös kasutasin andmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuud, mis võimaldab intervjuu käigus lisada ja täiendada küsimusi, et saada täpsemat informatsiooni. Intervjueeritav tohib vastata oma sõnadega ja küsitletavatele ei anta ette vastusevariante (Praakli, 2009).

Kvalitatiivse uurimuse eesmärk on soov paremini mõista ja saada usaldusväärset teavet uurimisprobleemi seisukohast tähtsas valdkonnas, olla selle osaline ja vaadelda teema sisu (Ilves, 2009). Uurimuses püütakse intervjuu abil teaduslike seletusteni jõuda intervjueeritava mõttemaailma avamise ja läbielatud kogemuste tähendusliku mõtestamise kaudu (Kvale & Brinkmann, 2009). Selline uurimisviis sobib käesoleva uurimuse eesmärgini jõudmiseks, sest püüab välja selgitada õpimotivatsioone mõjutavaid tegureid, arvamust õpitu rakenduvuse kohta ja ülikoolis õppimise motiive.

Intervjuu küsimuste koostamiseks võtsin aluseks uurimisküsimused, mille koostas Biggsi ja Tangi (2007) ning Deci ja Ryani (2000) enesemääratlemisteooria järgi. Töö uurimisküsimused:

1. Kuidas kirjeldavad kutseõpetajaks õppijad oma eriala valiku motiive ja millistest motivatsiooniteguritest see nende arvates lähtub?

2. Mida tajuvad õppijad õpimotivatsiooni toetava ja takistavana kutseõpetajaks õppimisel?
3. Kuidas kutseõpetajaks õppijad enda arvates tajuvad õpitu rakendatavust oma töös?

Valmistasin ette intervjuu kava, mis koosnes kolmest teemaplokist:

- Õpimotivatsiooni mõjutavad tegurid. Näide: Missugust õpimeetodit rakendate, millistes ainetes?
- Õpitu rakendamine kutseõpetaja töös. Näide: Kui kasulikud on ülikoolist saadud teadmised õpetajatöös ja kuidas kasutate seda oma igapäevases õpetajatöös?
- Kutseõpetaja eriala valiku motiivid. Näide: Millistel eesmärkidel otsustasite kutseõpetajaks õppida? Kas eesmärk oli isiklik? Mis ajendas õppima tulema?

Esimeses teemaplokis (õpimotivatsiooni mõjutavad tegurid) püüti küsimuste abil välja selgitada õpimotivatsiooni takistavad ja toetavad tegurid, kui tähtis on tulla toime minimaalsete nõuetega ning mida vastaja mõistab õppimise all. Teine teemaplokk (õpitu rakendamine kutseõpetaja töös) sisaldas küsimusi kutseõpetajate ülikoolist saadud teadmiste realiseerimise kohta nende igapäevases õpetajatöös, kuidvõrd on õpitud kasutatud, kuidas seostub õpitu varasemate kogemustega ning millised olid ootused ülikoolile ja nende täitumine. Kolmas teemaplokk (kutseõpetaja eriala valiku motiivid) hõlmas küsimusi kutseõpetaja eriala valiku eesmärkidest ning ülikooli lõpetamise tähtsusest. Intervjueeritavad avaldasid oma arvamust. Intervjuude lõpus küsisin, kas vastaja soovib ise veel midagi lisada või täpsustada. Intervjuuküsimuste kava on esitatud lisan 2.

Intervjuu läbiviimiseks lepin intervjueeritavaga eelnevalt kokku sobiva aja ning vaikse koha. Kohtumise leppisin kokku eelnevalt e-maili teel. Intervjuu kohaks leppisime intervjueeritavaga kokku, kus saab segamatult ja mugavalt vestelda. Intervjuud toimusid ühel korral intervjueeritava koolimajas ja kolmel korral Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi õppehoones. Intervjuu alguses tutvustasin ennast ning selgitasin lõputöö eesmärgid ning tutvustasin uurimisküsimusi. See tekitab intervjueeritavas usaldusväärust. Tutvustasin intervjueeritavale intervjuu kava, kestvust ja korraldust. Selgitasin intervjueeritavale, et mind huvitab üldine arvamus ning vastused on konfidentsiaalsed. Vastaja peab olema kindel, et tema avaldatud info on konfidentsiaalne (Laherand, 2008). Kohtumisel küsisin üle, kas intervjuud võib lüüa ning teha märkmeid minu töö paremaks analüüsiks ja transkribeerimiseks.

Intervjuud lindistasin ning tegin märkmeid, et oma tulemusi hiljem paremini analüüsida ja transkribeerida. Intervjuu alguses kogusin taustandmeid. Intervjuu käigus tegin vahekokkuvõtteid ning küsisin täpsustavaid küsimusi, et ei tekiks lahkavamusi. Keskmiselt kestis intervjuu 38 minutit.

Esimese intervjuu viisin läbi pilootintervjuuna valiidsuse suurendamiseks. Peale pilootintervjuu tegemist täiendasin enda intervjuu küsimusi (näiteks lisasin õpimotivatsiooni kohta täpsustavaid küsimusi). Minu eesmärk ei olnud esitada kõikidele intervjuueeritavatele samu küsimusi samas järjekorras, vaid pidasin oluliseks leida vastused oma uurimisküsimustele. Seetõttu kasutasin pilootintervjuud andmete kogumiseks koos teiste intervjuudega.

Valiidsuse suurendamiseks pidasin nõu spetsialistiga, kelleks oli minu juhendaja. Juhendaja kuulas üle pilootintervjuu ning kommenteeris pilootintervjuu transkribeeritud vormi. Kogu uurimisprotsessi vältel täiendasin oma teadmisi teemakohase kirjanduse tutvumisega ja lugemisega.

2.3. Andmeanalüüs

Andmete analüüsiks valisin kvalitatiivse sisuanalüüsi. Andmete töötlemine ja järeldused ei ole seotud arvuliste näitajatega (Elo & Kyngäs, 2008). Uurimise käigus keskendutakse ühe objekti süvaanalüüsile, kus uuritakse toimuva sisu (Laherand, 2008). Andmete töötlemiseks kasutasin intervjuu vastuseid neid analüüsides.

Tulemusteni jõudmiseks kasutasin induktiivset lähenemist, mille korral tuletatakse kategooriad andmetest. Induktiivne lähenemine on tavapärane sisuanalüüs, mille korral puudub eelnevalt olemasolevate kategooriate mõju kodeerimisotsuste tegemisel, see annab uurijale parema ülevaate (Hsieh & Shannon, 2005). Protsess sisaldab kodeerimist, kategooriate loomist ja nende jaotamist peakategooriateks (Elo & Kyngäs, 2008). Andmete analüüsimist alustasin intervjuude transkribeerimisega, sest intervjuu tuleb võimalikult täpselt sõna-sõnalt transkribeerida. Olenevalt intervjuueeritava diktsioonist kulus ühe intervjuu transkribeerimiseks keskmiselt 5 tundi. Kõige pikem transkribeeritud intervjuu on 10 lehekülge ning kõige lühem on 8 lehekülge.

Transkribeerimise järel lugesin intervjuusid korduvalt ning valisin tähendusliku üksuse, mille põhjal alustasin kodeerimist. Lugesin korduvalt transkribeeritud teksti ja sinna kõrvale kirjutasin kokkuvõtva lauseid ja sõnu ehk koode. Kodeerimise aluseks võtsin tähendusliku

üksuse. (Näide tähenduslikust üksusest: *pean enne häälestuma sellele, et ma hakkam seda nüüd tegema, siis ma hakkam seda tegema*. Kood - *Enne õppima asumist tuleb häälestuda*).

Tähenduslikuks üksuseks valisin lõigu või lõigu osa, millel oli tähenduslik mõte ja seos minu uurimusküsimustega.

Teksti kodeerides lähtusin Laherannast (2008), mille alusel kodeerimise käigus lahutatakse tekst osadeks, mida saab hiljem analüüsida ja süstematiseerida. Kodeerimisel viisin läbi avatud kodeerimise, mille käigus kirjutasin märkmed ja pealkirjad juba intervjuude lugemise ajal (Elo & Kyngäs, 2008). Teksti osadeks lahutamise eesmärgiks on teksti sisu mõistmine ja selle alusel koostada üldisemad kategooriad. Koodid grupeeritakse mingite sarnasuste järgi ja saadaksegi kategooriad. Koodid ja kategooriad väljendavad tekstis peituvaid olulisi ilminguid ja võimaldavad teha järeldusi (Saldana, 2009).

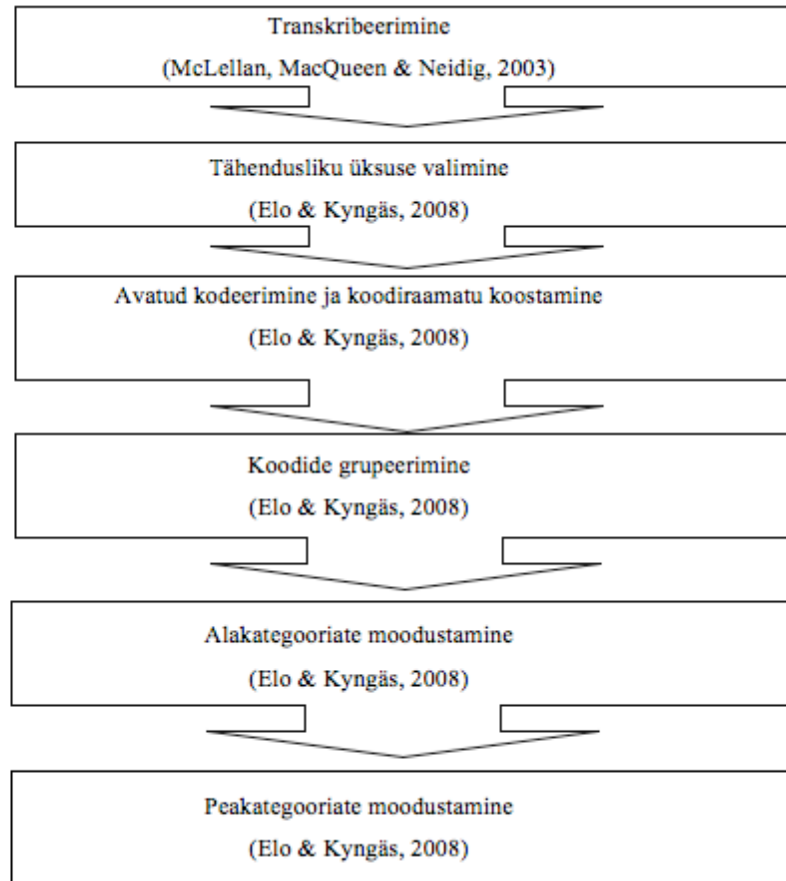
Pärast kõikide intervjuude kodeerimist tekkis koodidest koodiraamat. Reliaabluse suurendamiseks palusin kaasüliõpilastel kodeerida minu töö intervjuu osasid. Kodeeriti 7 lõiku. Hiljem võrdlesime koode ning eriarvamuste korral arutlesime ning jõudsime üksmeelele.

Peale kodeerimist moodustasin koodide järgi uurimisküsimuste põhjal grupid ehk kategooriad. Tekkis 3 gruppi: (1) kutseõpetaja eriala valiku motiivid, (2) õpimotivatsiooni mõjutavad tegurid, (3) õpitu rakenduvus kutseõpetaja töös. Alakategooriad paigutasin suurematesse peakategooriatesse sisu järgi, andsin neile nimetused ning koostasin joonise, milles on toodud peakategooriate jaotus (vt lisa 1).

Kutseõpetaja valiku motiivide peakategooria alla tekkis kaks alakategooriat: (1) inimeste enda vajadustega seotud motiivid ja (2) välised motiivid. Alakategooriad (1) isikuga seotud tegurid, (2) välised tegurid, (3) õppest tulenevad tegurid paigutasin peakategooria õpimotivatsiooni mõjutavate tegurite alla. Kolmanda peakategooria, õpitu rakenduvus kutseõpetaja töös, alakategooriateks moodustus: (1) ootused ülikoolile, (2) õpitu rakendamine ja kinnistumine ja (3) õpitu kasulikkus.

Andmeanalüüsi protsess on kujutatud joonisel 1. Andmetöötluse järel valisin tekstinäiteid transkribeeritud intervjuudest oma tulemuste tõlgendamiseks. Intervjuu läbiviimisel on oluline küsitletava heaolu konfidentsiaalsuse tagamine ning isiklike tunnete väljendamine.

Joonis 1. Andmeanalüüsi protsess viidetega

2.4. Uurimuse valiidsus ja reliaablus

Valiidsus tähendab seda, et uurimuses on mõõdetud just seda, mida kavatseti mõõta ning tulemused on tõesed (Long & Johnson, 2000). Reliaablus on tähtis teooria taustal, millele uuringus toetuti (Laherand, 2008).

Andemete kogumise käigus suurendasin uurimuse valiidsust tehes pilootintervjuu. Sain esimese intervjuu läbiviimise kogemuse ning leidsin, et intervjuu kava vajab täiendamist. Andsin intervjuueeritavale aega küsimustele vastamiseks ja mõtlemiseks, vajadusel palusin täpsustavaid selgitusi.

Intervjuu reliaabluse ja valiidsuse suurendamiseks tegin intervjuu käigus vahekokkuvõtteid ning esitasin täiendavaid küsimusi. Intervjuu alguses tegin võimalikult täpseid märkmeid.

Andmeanalüüsi käigus suurendasin uurimuse reliaablust täiendava õppematerjali

lugemisega. Reliaabluse suurendamiseks leidsin kodeerijasise kodeerimiskooskõla. Kodeerisin intervjuusid erinevatel ajahetkedel ning lugesin neid korduvalt. Samuti kaasasin enda töösse teisi uurijaid (näiteks kursusekaaslane), kes aitasid mul näha erinevaid koode. Lasin kursusekaaslasel kodeerida 7 lõiku oma tööst. Hiljem võrdlesime koode ning eriarvamuste korral arutlesime ning jõudsime üksmeelele.

Käesoleva töö valiidsust suurendasin põhjaliku valimi, andmekogumismeetodi, andmeanalüüsi kirjeldamisega ning kasutasin transkribeeritud intervjuude näiteid tulemuste esitamisel.

Uurimuse kirjutamisel tegin terve aja koostööd oma juhendajaga. Tema andis minu tegemiste kohta tagasisidet ning suunas mind abistavate küsimustega. Enne intervjuu läbiviimist lasin intervjuu küsimused eksperdil üle vaadata. Juhendaja suunas omas küsimustega mind uurimusse põhjalikult süvenema.

3. Tulemused

3.1. Kutseõpetaja eriala valiku motiivid

Uurimusest ilmesid kutseõpetaja eriala valiku motiivide osas, et vastajate hinnangul tuleks enne kutseõpetajaks õppima asumist eelnevalt proovida õpetajaametit. Vastajad leidsid, et ülikoolis on eelis just nende tugengitel, kes on varem töötanud kutseõpetajana. Samuti arvavad intervjuueeritavad, et õpetajaks õppimisel peaksid indiviidil olema sotsiaalsed eeldused ning potentsiaal tulevikus valitud alal töötada. Kõik vastanud on rahul oma valikuga õppida kutseõpetajaks. Vastajad tõid välja, et avatud ülikooli astumine oli suur väljakutse ning nad ei kujutanud ette ega teadnud, mis ülikoolis õppides ees ootab.

Kutseõpetaja eriala valiku motiivid jagunesid intervjuueeritud kutseõpetajate puhul kaheks suureks peakategooriaks: (1) inimese enda vajadustega seotud motiivid ja (2) välised motiivid. Järgnevalt esitan tulemused peakategooriate kaupa, mille all toon kõigepealt välja alakategooriate jaotuse ning seejärel selgitan alakategooriate sisu koos tekstinäidetega.

3.1.1. Inimese enda vajadustega seotud motiivid.

Intervjuuerides kutseõpetajaid ilmnes palju erinevaid põhjuseid kutseõpetajaks õppima asumisel. Kõik vastajad tõid välja järgmised olulised motiivid: **(1) Oma eriala edasiandmine.** Kõik intervjuueeritavad tundsid, et oma eriala edasiandmine kellelegi teisele on tähtis ning see tekitab hea ja meeldiva tunde.

4.90. Tunnen ennast nagu kala vees. Eriti kui grupp on selline hästi positiivne. Ma olen kohe elevil ja põnevil. Mulle kohe meeldib vaadata, kuidas nad arenevad ja kui ma saan nendelt tunnustust, et sa oled õpetajaks sündinud. See on nii hea tunne. Tegelikult mind köidab see tegevus. Mulle tegelikult meeldib pööraselt õpetada. (Intervjuu 4)

1.72. Kui inimesed saavad alati teada, et kõik mis sa elu jooksul juurde õpid, siis õppides kutseõpetajaks on võimalus tal alati seda eriala kellelegi teisele nagu edasi anda. Et .. see on nagu selline päris suur asi. (Intervjuu 1)

(2) Õpetaja elukutse väärtustamine. Uurimuses selgus, et õpetaja elukutse väärtustamine motiveerib ülikooli astuma. Vastanute jaoks on õpetajaks olemine eeskujuga rolli vabatahtlik

võtmine ning selleks peab olema potentsiaali ja iseloomu. Samuti selgus ühest intervjuust, et ka eelnevalt oli suguvõsas palju õpetajaid. Vastajate sõnul on üheks tähtsaks motiiviks veel enda soov saada pedagoogiks. Intervjueeritavate arvates peab olema soov teisi õpetada ning soov oma teadmisi õpilastega jagada.

1.72. Sa võid nagu anda teistele uusi teadmisi edasi, et loomulikult sul peab mingil määral olema ka iseloomu omadust. Võib-olla, et kõigile selline õpetajatöö ei sobi. Aga see, kellel mingil määralgi. (Intervjuu 1)

2.94. Kindlasti soovitan pühendumust sellesse ja ikkagi see soov peab olema, et saada pedagoogiks. Ja kui seda ei ole, siis ei ole mõtet alustada õpinguid. Seda raskem on õppida, kui sa ise pole veel kindelgi, et sa ei taha tegelikult õpetaja olla. (Intervjuu 2)

(3) Soov saada kõrgharidus. Kõrghariduse soov ajendas küsitletud kutseõpetajaid minema ülikooli õppima. Ülikooli astumise eesmärgiks oli eneseteostamise soov ning saada juurde uusi teadmisi. Ülikooli lõpetamine tähendab vastanute jaoks kõrghariduse omandamist.

1.62 Ja võib-olla ka seda, et kui hetkel ma olen õpetaja ja töötan, siis kunagi ei tea, mida ma veel kunagi õppida tahan, siis mul on vähemalt ikkagi olemas kõrgharidus. (Intervjuu 1)

Samuti mängib vastanute jaoks suurt rolli ka kohusetunde omamine ning **(4) enda soov**. Intervjueeritavatel on soov õpilasi õpetada ning mitte jätta õpilasi õpetajata.

1.70. Kindlasti, see ongi just üks põhjus, miks ma siia maani ei ole sealt koolist ära tulnud.. et ee.. kuna tegelikult on kiired ajad, siis ee.. aga kuna see sisetunne, et sinna ei ole nagu kedagi panna ja need õpilased jääksid ilma õpetajata, siis see ongi nagu tegelikult muutunud selliseks sisemiseks. Et kui olla nagu õpetaja, siis tegelikult kiindud nendesse õpilastesse nii ära, et lihtsalt ei tahaks nagu.. noh ei suudakski neid jätta sinna kuidagi ripakile, et.. mõelda, et minu töö on umbes tehtud, et.. loomulikult ma pean.. (Intervjuu 1)

Suureks inimese enda vajadusega seotud osaks on veel **(5) isiklik eesmärk**.

Intervjueeritavate jaoks on tähtis, et ülikooli lõpetamine kutseõpetaja erialal annab võimaluse olla tööturul koolitaja.

2.88 Ta annab võimaluse tööturul täiesti aktiivselt olla koolitaja, olla õpetaja. Et ma võin väga vabalt teha koolitusi. Minu jaoks ongi kõige olulisem see, et ühel päeval ma võin

*läbi viia koolitusi, sest mul on olemas pedagoogiline tunnistus, et ma võin seda teha.
(Intervjuu 2)*

3.1.2. Välised motiivid.

Uurimusest tulid välja järgmised välised motiivid: **(1) Kõrghariduse vajadus tööl.** Kutsekoolis töötamiseks on vaja omada või samal ajal omandada kõrgharidust. Kõrghariduse suhtes esitas küsitletavatele töökoht nõudmisi. Vastanutele on vajalik kõrghariduse olemasolu või omandamine, et õpetada kutsekoolis.

3.10. Noo.. eks see ongi see, et õpetajana töötades peab olema ju pedagoogiline haridus ja siis see oli nagu üks põhjus, miks ma pidin seda minema õppima. (Intervjuu 3)

(2) Nõudlus kutseõpetajate järele töökohas. Uurimuses selgus, et kutsekoolides on vajadus õpetajate järele. Vastanute jaoks on töökoha mõjutus motiiviks kutseõpetajaks õppijatel.

1.10. Ajendaski tegelikult see, et selles konkreetses koolis oli õpetajate puudus ja kuna seda pakuti, siis nõudlus ja enda soov. (Intervjuu 1)

(3) Töökoha kindlustamine. Vastajate soov on saada töökohast tähtajatu leping. Veel toodi välja, et kõrghariduse omamisega kaasneb ka töökohas suurem palganumber. Samuti tuli välja, et tähtsaks peetakse teiste õpetajatega võrdseks saamist.

3.70. No eks need eesmärgid olidki sellepärast, et minu töökoht oleks kindlam, sest kui mul ei ole pedagoogilist haridust, siis ei saa ka mulle tähtajatut töölepingut vormistada. Kindlasti üks asi oli see näiteks. Üks eesmärkidest oli siis see, et saaksin omale tähtajatatu töölepingu. Võib-olla seal on ka muud asjad. Võib-olla palga osas on paremad tingimused ja võimalused. Nii öelda, et mul on paber olemas. (Intervjuu 3)

(4) Teiste mõjutus. Uurimusest tuli välja, et tuttava soovitus osutus tähtsamaks sisetundest ülikooli astumisel. Intervjueeritud väljendasid arvamust, et nende jaoks on ülikoolis õppimisel hea maine.

4.14 Ma olen selle peale palju mõelnud. Igasuguste välisfaktorite mõju oli palju suurem kui mu sisetunne. Ma sattusin mingisuguse paanilise õppima minemisega. Ühesõnaga selle sama rongi peale sattusin. Kõik läksid midagi kuskile õppima.. ja nii sattusin mina ka. Kõrgeaeg oli sel momendil igal pool. Kõik õppisid. (Intervjuu 4)

3.2. Õpimotivatsiooni mõjutavad tegurid

Õpimotivatsiooni uurimisel jagunesid teemad järgmisteks alakategooriateks: (1) isikuga seotud tegurid ja (2) õppest tulenevad tegurid.

3.2.1. Isikuga seotud tegurid.

Ühes intervjuus selgus, et koos (1) **isiklike muredega** kadus ka õpimotivatsioon. Samuti tuli välja ühe kutseõpetaja intervjuus, et avatud ülikooli astumine oli suur väljakutse (2) **vanuse** tõttu. Vastanu sai aru, et vanus hakkab õpetamisel rolli mängima ning kutseõpetajate iga vananeb.

4.90. Vanus vanuseks. Ega ma ei tunneta. Siis, kui ma lastele vaatan otsa, siis ma saan aru. Ega noh, kümmekond aastat veel, eks ole. Ja selle ma vean ikkagi välja täpselt sama energia ja sama särtsuga. Kui ma sain aru, et mu parem käsi läks ülikooli, siis mul kadus motivatsioon ära.

Uurimus näitas, et (3) **eelneva kogemuse** olemasolu tõstab õpimotivatsiooni.

2.48. //... Et mina juba, kui räägiti teatud teemadest, siis ma oskasin kaasa rääkida või teadsin, mida see tähendab, et tänu sellele, et mul oli juba eelnev kogemus olemas selles aines või selle teemaga seotud.

Üheks kõige tähtsamaks õpimotivatsiooni osaks väitsid intervjuueeritavad olevat (4) **aja planeerimise oskust**. Vastanute arvates on aja puudus õpingutest tinginud selle, et ei anta endast maksimumi. Intervjuueeritavate hinnangul on töö kõrvalt väga raske keskenduda. Selgus, et tuleb tekitada endale õppimisaega ning tähtis on kodutööde õigeaegne esitamine. Intervjuudest selgus, et kogu vaba aeg on planeeritud õppimisele. Vastanute sõnul toimub õppimine hobide, une ja perekonna arvelt.

3.88. Esimene asi on kindlasti see, et kõik kodused tööd õigeks ajaks ära teha. Läheb väga kiireks mingi hetk. Aga eks siin ongi see oskus oma aega planeerida, et teha endale mingisugune plaan, et kuna millal mingisugust asja teha, mis võtab kauem aega, mis võtab vähem aega. // Et nad peaksid seda aega kindlasti hakkama planeerima. Palju asju on, mis võivad jääda ülikooli kõrvalt tegematta, kuna on vaja õppida. (Intervjuu 3)

Väljatoodud tegurid mõjutasid intervjuueeritavaid positiivses suunas, kuna aja planeerimise oskus

motiveerib õppima. Veel toodi välja, et aja puudus tekitab negatiivset mõju õppimisele.

Kõikide intervjuueeritavatega selgus, et suureks õpimotivaatoriks on (5) **grupi ühtekuuluvustunne**. Intervjuueeritavatele meeldib ülikoolis õppida kurususe grupi pärast. Vastanute sõnul uued ja huvitavad kursusekaaslased on sisetunnet tõstvad ning liidavad kutseõpetajaid. Suhted on üks osa sisemistest vajadustest, mis motiveerivad tegutsema. Kuigi grupi ühtekuuluvustunne on väline motivatsioonitegur, siis on olemas ka sisemine tegur. Isiklikud suhted grupis on need, mis mõjutavad õpimotivatsiooni.

1.36. Ütleme kui ma oleks seal üks, siis võib-olla ma ei olekski nii motiveeritud ja mulle ei meeldiks seal võib-olla nii väga käia, aga just see grupi ja ühtekuuluvustunne. (Intervjuu 1)

4.52. Just selles keskkonnas olla ja tajuda ikkagi, mis situatsioonis sa oled. Teiste samasugustega koos olla on hästi oluline ja sisetunnet tõstev. (Intervjuu 4)

3.2.2. Õppest tulenevad tegurid.

Õpimotivatsiooni pärssivateks teguriteks ilmnisid: **(1) Ainete ülesehitus ja organiseerimine**. Vastanute sõnul on kokkupuuted erinevate ainetega lühikesed ja kiired. Puuduseks lugesid vastajad veel seda, et loengurühmad oleksid võinud olla arvuliselt väiksemad. Probleemiks vastanute arvates on ka see, et liiga palju samu aineid toimub ühel päeval ning õppetunnid on järjest. Uurimuses selgus, et küsitletavate jaoks on õppekavas aineid, mis ei seostu erialaga ning kätkevad endas liiga palju teoreetilist materjali. Intervjuueeritavad arvasid, et mida tuimem ja igavam eriala, seda väiksem motivatsioon on seda õppida.

2.78. Tunniplaani ülesehituse poole pealt ka võib-olla, et ma saan aru, et õppejõududele on ette antud teatud aeg, kui ta peab, või tähendab saab anda seda ainet, aga näiteks 8 tundi järjest ühel samal päeval ühte õppejõudu kuulata ei suuteline ükski inimene, et ilmselgelt tuleb tülgestus peale kolmandat loengut juba. // Tunniplaani koostamisel võiks panna küll tähele, et ained ei jookseks nii ühele päevale üks aine. (Intervjuu 2)

(2) Õppejõu mõjutus. Vastajad leidsid, et õpimotivatsiooni kahandas, kui õppejõud ei olnud uuritavate hinnangul tunnis loov, elav ja huvitav. Küsitletavate hinnangul takistavaks teguriks on, et õppejõul on kangutamatu maailmapilt ja seeläbi murdmatud kinnisideed. Näiteks oli vastanute arvates õppejõud mõtet pärssiv, kui ei lubanud üliõpilastel oma arvamust avaldada. Samuti

ilmnes küsitletavate hulgas, et õppejõu jutt ei ole igakord kooskõlas õpitavaga. Vastajad tõid välja ka, et õppejõud peaksid olema üliõpilastele eeskujuks. Selgus, et vastajate sõnul toetavaks teguriks õppimisel oleks, kui õppejõud peab kinni konkreetsetest kodutööde tähtaegadest.

3.42. //... kui on selline aine, mis on kaasahaarav, aga õppejõud on selline, kes nagu hoiab seda õpetamist heal tasemel ja on kuidagi avatud kõikidele küsimustele ja aruteludele, siis on minu arust see üks loeng läheb väga kiiresti. (Intervjuu 3)

4.92. Aga kuna õppejõud mõjus mulle niivõrd negatiivselt, siis igasugune huvi selle aine vastu kadus ära. Ta on sinu mõtet pärssiv. Võib-olla mingisugune elulisus. See hakkab tegelikult õppejõust peale. Üks õppejõud elas ja teine lihtsalt kulgeb aastast aastasse. (Intervjuu 4)

3.38. Samas õppejõud rääkis, missugusi teoreid ja meetodeid tuleb rakendada, et õppimine oleks huvitav, siis need kuidagi ei olnud omavahel kooskõlas. (Intervjuu 3)

(3) Materjali maht. Küsitledes kutseõpetajaid selgus, et nende õpimotivatsioon ei leidnud toetust, kui materjali hulk ületas võimed ning ei ette antud aega ei võimaldanud kogu materjali selgeks õppida.

3.40. //... see materjal ja maht, mis pärast tuli kontrolltööks kui ka eksamiks ära õppida, siis noh, seda oleks saanud kindlasti ka mingil muul viisil lahendada. (Intervjuu 3)

(4) Praktika osakaal õppes. Vastajate sõnul oli õpimotivatsiooni langetavaks teguriks vähene praktika osakaal õppes, intervjuueeritavad ootasid ülikoolilt rohkem praktikat. Vastajate hinnangul oleksid praktilised ained võinud olla elulisemad. Seda peeti samuti õpimotivatsiooni alandavaks teguriks. Küsitletavad, kes varasemalt töötasid kutseõpetajatena, juba teadsid, mis neid praktikal ees ootab.

2.50. [praktika kohta] //...sealt oli mul eelis nende ees, kes ei ole koolis enne töötanud. Et mina teadsin, et mis mind seal ees ootab. (Intervjuu 2)

1.60. ikkagi tunnid võiksid olla rohkem praktilised, rohkem võiks olla, meil on nagu ainult paar ainet olnud, kus me reaalselt mängime läbi mingisuguseid situatsioone, aga enamuse tunnid võiksid olla rohkem sellised, ee.. situatsioonide läbimängimised. (Intervjuu 1)

Tulemused näitavad, et vastajate hinnangul on õpimotivatsiooni kõige toetavamaks

tegevuseks praktilise poole arendamine. Tulemus ning tegevus motiveerivad õppima. Praktilise tegevuse juures näeb õppija töö tulemust ning seda saab hinnata. Intervjueeritavatele meeldivad praktilised õppeained rohkem kui teoreetilised ained. Nende hinnangul õpib praktiseerides rohkem kui kuulates, kuna käeline tegevus aitab õpitud kinnistada.

3.26. No praktilised ained on kindlasti huvitavamad, kus saab ise midagi läbi teha. (Intervjuu 3)

3.32. See praktiline tegevus ikka. See, et sa saadki ise teha ja pärast saad oma töötulemust hinnata. Ja see ongi see, mis motiveerib. (Intervjuu 3)

4.48. Tegevus ikka jah. Kui ma ise pean hakkama midagi tuletama mingisuguse artikli või paberi. Siis see mind ahistab. Aga kui on tegevus, ehk siis noh, mistahes, kasvõi grupitöö on ka ju tegevus. Siis nagu tajuda seda, et mõte hakkab liikuma. (Intervjuu 4)

(5) Teooria õppimisviisid. Intervjuudest selgus, et teooria jääb meelde, kui aine on isiku jaoks huvitav. Vastanute arvates on teooriat kõige parem omandada oluliste faktide ülesmärkimisega, tähelepaneliku kuulamisega, kellegagi koos õppimisega, seoste tekitamisega ning kordamisega.

3.28. Kui see aine on huvitav minu jaoks, siis see teooria jääb iseenesest meelde. Siis ma nagu kuulangi tähelepanelikult ja märgin endale ülesse, mis on minu jaoks olulised faktid. See kinnistub iseenesest. (Intervjuu 3)

Intervjueeritavad olid kriitilised enda õppimise sügavuse suhtes ja leidsid, et takistavaks teguriks on see, kui nad püüvad õppida ainesse süvenemata. Intervjueeritavad tunnistasid, et õppimisisu kaob, kui materjali peab vaid pähe õppima ning protsessi käigus ei teki seoseid. Kõikides intervjuudes mainiti, et ebahuvitavates ainetes täideti vaid minimaalseid nõudeid ning vastanute sõnul ei antud endast parimat, et saavutada kõrgeimaid tulemusi. Vastajate jaoks oli tähtis ületada miinimumlävend, et saada positiivne tulemus.

2.82. Noh ütleme nii, et enamusest õppes mul koosnebki sellest, ma saan kätte enda vajalikud punktid, et ma ei ole eriti palju pingutanud. Ma olen pingutanud selle nimel, et ületada see lävend. Et sealt saada need punktid kätte ja on tehtud see aine. Aga noh jah ütleme nii, et tihtipeale oleks võinud pingutada paremini teatud ainetes. Ei olnud sellist. Endast ma ei andnud maksimumi, et saada paremaid tulemusi. (Intervjuu 2)

(6) Erialased ained. Õpimotivatsiooni toetavaks teguriks nimetasid intervjueeritud erialaste

ainete õppimist. Vastanutele meeldivad õppeained, mis on seotud nende igapäevatööga ja elukogemustega.

2.28. Nendes ainetes meeldib kõige rohkem õppida, mis on seotud selle erialaga ja mis tulevad kasuks mu igapäeva töös. (Intervjuu 2)

Tulemustes ilmnes veel, et ained, mis ei ole otseselt erialaga seotud, vajaksid rohkem eelteadmisi ja nende puudumine võttis vastanute hinnangul õppimisisu ära ehk pärssis õpimotivatsiooni.

3.3. Õpitu rakenduvus kutseõpetaja töös

3.3.1. Ootused ülikoolile.

Intervjueerides kutseõpetajaid, ilmnesid järgmised ootused ülikoolile seoses **ettevalmistusega õpetajatööks** – soov õppida erinevaid õpetamismetoodikaid, õpetaja kohustused ja õpetaja tegevused tunnis, aja planeerimine tunnis, eelaimdus eesseisvaks õpetajatööks.

3.60. No eks ootused ongi need, et saada selgust ja ülevaade sellest, missugune on see hea õpetaja või missugune see õpetaja siis nagu olema peaks, et no tunni läbiviimisel ja üleüldse, mis on tema kohustused ja tegevused. (Intervjuu 3)

Samuti olid vastajad seadnud endile ootused, mis on seotud **toimetulekuga õpetaja ametis** – kuidas saada hakkama probleemsete õpilastega, kust saada abi õpilaste murede pädevaks lahendamiseks, kuidas mõista ja toetada oma töös erivajadustega õpilasi, kuidas saavutada õpilastega kontakti ning kuidas muuta tundi huvitavaks. Ilmnes veel, et vastajate ootused olid seotud **eneseväljendamisega** – kuidas ennast tunnis kehtestada, mil moel saada hakkama täiskasvanud õpilastega ja kuidas saada juurde esinemisjulgest.

1.40. Just pigem võib-olla näited, kuidas hakkama saada probleemsete õpilastega, kuidas tunnis ennast kehtestada, siis loomulikult sai sealt juba paralleele tuua, ee.. näiteid, kuidas mida tegema peab ja tulevad meelde ka kohe enda situatsioonid klassis, et kuidas õpilased käituvad siis ja, et jah.. (Intervjuu 1)

Kuna intervjueeritavad olid eelnevalt juba töötanud kutsekoolis ning saanud eelneva praktilise õpetamiskogemuse, siis neil olid tekkinud õpetamise kohta küsimused enne ülikooli astumist. Seega olid ootused ülikoolile seotud otseselt igapäevatöös puudujäävate tegurite parendamisega.

Ootuste täitumine on esitatud peatükis 3.3.3. õpitu kasulikkus.

3.3.2. Õpitu rakendamine ja kinnistumine.

Õpitu rakendamist proovisid intervjueritavad klassi ees ise katsetades. Vastajate arvates on kõike praktiliselt läbi tehes ja ennast proovile pannes kergem õpitud kinnistada.

1.30. Käelise tegevuse või mõne muu praktilise harjutuse käigus jääb see õpitu paremini meelde, kui lihtsalt keegi loeb seda asja ette või ma ise loen seda, et kõik praktilised tegevused aitavad oluliselt rohkem kaasa õpitule, sest on palju kergem seda omandada igasuguste näidete põhjal, mis jäävad kohe meelde või tegevuste põhjal. (Intervjuu 1)

Samuti ilmnes, et **eelnev kogemus** aitas õpitud paremini mõista. Vastajate sõnul läks ülikoolis õpitu kokku varasemate kogemustega. Kõik intervjueritavad töötasid õpetajatena ning neil oli olemas eelnev õpetamiskogemus ning nad teadsid, mis õpetamine endast kujutab. Ühes intervjuus selgus, et kuna puudus suur kogemus õpetamisel, siis ei osatud ülikoolis õppides tuua näiteid erinevatest situatsioonidest ning õpetaja noor vanus sai probleemiks enesekehtestamisel. Teisalt need, kes juba töötasid kutsekoolis, oskasid rääkida enda kogemustest ning olid omandanud ise endale eelteadmised õpetamise kohta. Samuti meeldis intervjueritavatele kogeda, et õpetamise eelteadmised peavad paika.

3.48. Aga samas oli ka selliseid asju, mida ma avastasin ise või enne seda, kui ma ülikooli läksin. Kuidas tundi läbi viia ja nii edasi. Sellised asjad ma sain juba enne seda selgeks, kui ma sinna ülikooli läksin üldse. (Intervjuu 3)

1.44. Mmm.. Ma arvan, et enesekehtestamine, et kui ma alguses sinna kooli läksin, siis see oli täiesti null. Ma ei oskanud seal klassi ees võib-olla, et just eee.. ennast väga kehtestada. /--/ Suhtumine võib-olla, et õpilaste poolt kuna mina õpetajana olin nii noor, et siis õpilased, õpilastele, mulle endale tundus, et õpilaste jaoks oli see alati nagu kuidagi probleemiks. /---/ Ja võib-olla, et siis need erinevad meetodid, kuidas tundi huvitavamaks teha. Et näiteks õppisime, et kontrolltööd võib teha ristsõna vormis, et olen proovinud ja see tekitas elevust. (Intervjuu 1)

Vastanud tunnevad, et suudavad ennast edasi arendada, kui saavad **õpilastelt tagasisidet**. Intervjueritavate sõnul on väga meeldiv saada positiivset tagasisidet valitud õpetamismeetodite kohta. Vastajate jaoks on väga tähtis õpilaste tagasiside ning klassi arengu nägemine.

1.45. Kui saad õpilastelt hästi tagasisidet, mis võiks veel parem olla, mida võiks muuta, et kui neid pidevalt arvesse võtta, siis mm.. täiendamegi ennast. (Intervjuu 1)

3.74. Aga kui ma seda tegin, siis sain ma tagasisidet ja ma nägin, et õpilastel on ka midagi külge jäänud, mida ma olen õpetanud, siis oli selles mõttes hea tunne, et ikkagi ma olen teinud midagi selleks, et oma teadmisi edasi anda. (Intervjuu 3)

3.3.3. Õpitu kasulikkus.

Mitmete intervjuueeritavate arvates on ülikoolist saadud teadmised õpetajatöös kasulikud. Vastanute sõnul on rakendamist leidnud need ained, mida oli huvitav õppida. Mitmed intervjuudes osalenud kirjeldasid, et on juurde saanud julgust ning tunnevad ennast ülikoolis õppimise tulemusena klassi ees kindlamalt.

3.48. Siis mul on nagu sellesmõttes selline võrdlus, et mida ma varem tegin, kui ma õpetasin õpilasi, mida ma tegin alguses ja mida ma muutsin, kui ma ülikoolist sain mingeid teadmisi juurde. Siis ongi niimoodi, et mõnda õpitud oskust ma kindlasti rakendasin. See, mida ma ülikoolist sain. (Intervjuu 3)

Intervjuudes selgus, et osad vastajad **õppisid juurde**, kuidas luua hindamiskriteeriume, kuidas hakkama saada erivajadustega õpilastega. Samuti said mitmed vastanud täpsemaid teadmisi aja planeerimise kohta tunnis. Küsitletavate sõnul õppisid nad, et õpetaja peab kohandama ennast vastavalt olukorrale klassis. Samuti toodi välja, et õpiti juurde erinevaid meetodilisi võtteid. Näiteks rakendati arvutiga õpimaterjalide koostamist ning mõnda uut grupitöö läbiviimise võimalust.

2.58. Võib-olla ongi, et see erivajadustega õpilaste puhul, kuna ma olen nendega kokku puutunud ja nendele tundi andnud, et siis nendest tundidest saadud info oli küll mulle väga palju abiks, et ma hakkasin neid hoopis teistmoodi mõistma. /---/ See oli kindlasti üks pluss, mida mul vaja. Siis oli kindlasti arvutiga õpimaterjalide koostamine. Kuidas kasutada erinevaid programme, et see oli kindlasti üks selline huvitav aine, mida ma sain kohe ka rakendada. (Intervjuu 2)

Vastanud leidsid, et peab leidma ise viise, kuidas oma ainet edasi anda ning tuleb avastada enda jaoks mugavad õpetamisteooriad. Osad vastanutest leidsid, et ei ole ülikoolist midagi juurde saanud.

3.54. Neid teooriaid on nii palju ja kui hakata ühe teooria järgi midagi õpetama, siis sa näed, et reaalses situatsioonis see tegelikult klassis ei toimi. Siis sa pead ikkagi seda kuidagi kohandama või siis üldse enda jaoks seda kuidagi mugavdama, et see aine saaks antud ja selle eesmärgini jõuda. Ei saa päris üks ühele neid teooriaid rakendada. Lõpptulemus on siiski see, et ma leian ise kõige parema viisi ja mooduse, kuidasmoodi seda ainet edasi anda. (Intervjuu 3)

Üks intervjuueeritav kinnitas, et on peale õpitud muutnud oma õpetamismeetodeid tunnis. Vastanute seas selgus, et peale õpitu rakendamist on vähenenud probleemid, mis tekkisid tunnis enesekehtestamisega.

4. Arutelu

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas kirjeldavad kutseõpetajaks õppijad kutseõpetaja eriala valiku motiive ning millised on õppijate hinnangud õppimisprotsessis omandatu rakendatavusele kutseõpetaja töös.

Täienduskoolituse ja kutseõppe valdkonna tähtsus suureneb järjepidevalt seoses elukestva õppe edendamise ja õppimise ja oma oskuste teadlik kasutamine peab muutuma aktiivse eluhoiaku lahutamatuks osaks. Elukestva õppe strateegia on haridusvaldkonna tähtsamaid arenguid suunav dokument, mille üheks tegevuskavaks on kompetentsikeskuste väljaarendamine. Lisaks seab elukestva õppe strateegia õpetajakoolituse oma prioriteediks ning võtab vastutuse hariduse valdkonna arendamise ja uue õpikäsituse rakendamisel. Kompetentsikeskuste rolliks on muuta õpetajakoolituse valdkonnas õppimine atraktiivseks, tõhustada praktikat ja lõimida teoreetilised õpingud praktikaga. Üheks rolliks on ka pakkuda õpitu rakendamiseks kõrghariduses kõrgkoolididaktika kursusi, mille arendus toetub vastavale teadustööle ja mille valik on erinevate õppijate ootuste ja vajadustega arvestav (Eesti elukestva õppekava strateegia, 2014).

Kutseõpetajaks õppijad kirjeldavad oma eriala valiku motiive nende enda vajadustega seotud motiivideks ning välisteks motiivideks. Esimese alla kuuluvad oma eriala edasiandmine, õpetaja elukutse väärtustamine, soov saada kõrgharidus, enda soov, isiklik eesmärk. Õpetajaks õppima tulemise peamised põhjused on Richardsoni ja Watti (2006) järgi enesetäiendus, soov töötada noortega, oma kutse väärtustamine. Uurimuses selgus, et intervjuueritavad hindavad samuti oma elukutse edasiandmist. Õpetaja elukutse väärtustamine motiveerib intervjuueritavaid ülikooli astuma. Vastanute jaoks on õpetajaks olemine eeskuju rolli vabatahtlik võtmine ning selleks peab olema potentsiaali ja iseloomu. Samuti on vastanutel isiklik soov end täiendada. Mitmed intervjuudes osalenud kirjeldasid, et on juurde saanud julgust ning tunnevad ennast ülikoolis õppimise tulemusena klassi ees kindlamalt. Ülikooli astumise eesmärgiks oli soov ennast teostada ja saada juurde uusi teadmisi. Välisteks motiivideks tõid vastanud kõrghariduse vajaduse tööl, nõudlus kutseõpetajate järele töökohas, töökoha kindlustamine ning teiste mõjutused. Väline motivatsioon ilmneb siis, kui üliõpilased täidavad ülesannet väärtuste või tähtsuse pärast, mis seostub nähtava tulemusega (Biggs ja Tang, 2007). Vastanutele on vajalik kõrghariduse olemasolu või omandamine, et õpetada kutsekoolis.

Vastanud tajuvad õpimotivatsiooni mõjutavaid aspekte kutseõpetajaks õppimisel, näiteks isikuga seotud tegurid ning õppest tulenevad tegurid. Toetavate teguritena saab välja tuua grupi ühtekuuluvustunde. Ka Wentzeli ja Wigfieldi (2009) järgi on õpimotivatsiooni toetavaks teguriks koostöövalmidus ja toetavad suhted kaasõpilastega ning samuti õpetajate ja õpilaste omavahelised positiivsed ning toetavad suhted. Takistavate teguritena tajusid intervjueeritavad õppejõu negatiivset mõjutust. Õpimotivatsiooni toetavaks teguriks on õppejõu sotsiaalse motiveerimise kasutamine. Samuti on õppijate hinnanguil õpetaja isiklikus eeskujuks. Biggsi ja Tangi (2007) järgi õppejõud jagab oma väärtusi õpilastega, mis toetab õppijate soovi esitatud väärtuseid vastu võtta.

Sisemine motivatsioon avaldub vaid tegevuste puhul, mille vastu on inimestel sisemine huvi, mis on nende jaoks väljakutsuvad, uudsed ja väärtuslikud (Deci ja Ryan, 2000). Vastanute jaoks tekkis sisemine huvi õpitu vastu, kuna nad olid seadnud eesmärgid ja ootused ülikoolile ning need tundusid neile väljakutsuvad. Küsitletud mõistsid õpitu väärtuslikkust. Toetavateks teguriteks tõid vastajad aja planeerimise oskuse ning eelneva kogemuse olemasolu. Veel toetavad valitud eriala omandamist tööspetsiifikaga otseselt seotud ainete õppimine; õppija tajub õpitu väärtuslikkust ning see tekitab isiklikku huvi aine vastu. Kui ei tunta õpitu väärtust ning ei teki sisemist huvi õppimisel, siis õpimotivatsioon langeb. Intervjueeritavad tajuvad takistavate teguritena ülikooli ainete õppimist mitte toetavat ülesehitust ja organiseerimist materjali mahtu, vähest praktika osakaalu õppes. Samuti toovad õppijad toovad intervjuudes esile takistavateks teguritena isiklikud mured ning kõrge vanuse. Õpitegevused, mis jäävad liiga madalale tasemele ja ei saavuta selle tõttu õpiväljundeid, viitavad pindmisele õppimisele (Chin ja Brown, 1999). Pindmise õppimise alla liigitub aja puudus, suur töökoormus ning tegelik võimetus konkreetset materjali sügavuti mõista (Biggs ja Tang, 2007). Õpetaja ülesanne on suunata õpilast hoiduma ebasobivatest madalama kognitiivse taseme tegevustest ja toetama puuduvaid kõrgema taseme tegevusi, mis on seotud sügava õpihoiakuga.

Kutseõpetajaks õppijad tajusid enda arvates õpitu rakendatavust oma töös väärtuslikuna. Vastanute sõnul on rakendamist leidnud need ained, mida oli huvitav õppida. Tulemuses selgus seos õpitu väärtuse ja õpimotivatsiooni vahel. Praktikast tajutakse väärtuslikuna, kuna see on otse seoses rakendatavusega. Õpitu rakendamist proovisid intervjueeritavad klassi ees ise katsetades. Vastajate arvates praktiliselt läbi tehes ja ennast proovile pannes on lihtsam õpitud kinnistada. Õpitu rakendamiseks peavad õpilased nägema, et õppimisest osalemine on väärtuslik ja et

ülesannete täitmine võimaldab õppimise väärtust tegelikkuses kogeda (Biggs, 2007).

Intervjueeritavad esitasid ülikoolile ootusi, mis olid seotud ettevalmistusega õpetajatöök, õpetaja ametis toimetulekuga ja eneseväljendamisega. Mitmete intervjueeritavate arvates ülikoolist saadud teadmised on õpetajatöös kasulikud ning ootused ülikoolile said täidetud. Samuti selgus, et osad vastanutest leidsid, et ei ole ülikoolist väga palju midagi juurde saanud. Need vastanud tõdesid, et peab leidma ise viisi, kuidas oma ainet edasi anda ja enda jaoks mugavad õpetamisteooriad. Neil oli olemas juba eelnevalt praktiline õpetamiskogemus ning nad tundsid ennast selles vallas pädevana. Mõni vastanu nägi õpitud rakendades, et ülikoolis õpitu aitas tõhustada oma igapäeva õpetamist. Vastanute hinnanguil tunti kasutuna neid aineid, mis ei seostu reaalse õpetaja igapäeva eluga ning need ained vastanute sõnul ei olnud rakendatavad.

Tähtis on, et kutseõpetajaks tuleks õppima enam sisemiselt motiveeritud üliõpilasi, kes hariduse omandamise järgselt oleks võimelised kaasa aitama kutsehariduse kvaliteedi tõstmisele. Eesti elukestva strateegia üheks kitsaskohaks on, et õpetaja elukutse ei ole atraktiivne: noorte ja meesõpetajate osakaal ning konkurss õpetajakoolituse õppekavadele on kesine ning murekohaks on ka see, et õpetajaks õppinud ei lähe kooli tööle. Üheks strateegia meetmeks on õpetajaameti populariseerimise programmide käivitamine, et õpetajaamet muutuks arvestatavaks valikuks nii noortele kui ka neile, kes kaaluvad elukutsevahetust (Eesti elukestva õppekava strateegia, 2014). Täienduskoolituse ja kutseõppe valdkonna tähtsus suureneb seoses elukestva õppe edendamiselega. Sisemiselt motiveeritud õpilastel on kirg, tahtmine ja sisemine huvi, et saavutada soovitud eesmärgid. Motiveeritud õppijad algatavad tegusid, annavad oma panuse ja neil on püsivust selle panuse andmisel (Alderman, 2008). Sellele et õppijates säiliks õpimotivatsioon ja lõpetaks heal tasemel kutseõpetajad, saab ülikool omalt poolt kaasa aidata toetades õppijates sügava õpihoiaku tekkimist ja vähendades välisele motivatsioonile orienteeritud õpetamist.

Töö kitsaskohad ja praktiline väärtus

Uurimistöö käigus sain aru, et intervjuude läbiviimine on tunduvalt keerulisem kui esialgu paistab. Kitsaskohana toon välja kogenumatuse intervjuueerimisel. Usun, et eksperdi tehtud intervjuud suurendaksid uurimistulemuste usaldusväärust. Oleksin võinud anda intervjuueeritavatele rohkem mõtlemisaega küsimustele vastamiseks.

Leian, et uurimistulemusi võis mõjutada intervjuueeritavate kaugel eemalolek ülikooli igapäevategevusest. Kui intervjuud oleks läbi viidud esimesel õppeaastal, siis vastanud oleksid andnud täpsemat informatsiooni küsimustele, sest mitmed vastanud ehk ei mäletanud täpseid emotsioone õpingutest.

Töö praktilise väärtusena võib välja tuua, kuidas motiveerida õpilasi, kes tahavad tulla ülikooli kutseõpetajaks õppima. Käesolev töö selgitab, millised on kutseõpetajaks õppijate eriala valiku põhjused ning millised on võimalused erialal õppijate sisemise motivatsiooni toetamiseks. Leitakse ka vastus küsimusele, mis toetab kutseõpetajatel õpitu rakendamist õpetajatöös. Selle töö analüüsi põhjal saab teha järeldusi, kuidas toetada õpimotivatsiooni kutseõpetaja erialal. See on tähtis, et kutseõpetajaks tuleks õppima enam sisemiselt motiveeritud üliõpilasi, kes hariduse omandamise järgselt oleks võimelised kaasa aitama kutsehariduse kvaliteedi tõstmisele.

Kokkuvõte

Käesolev töö uuris ja selgitas, millised on kutseõpetajaks õppijate eriala valiku põhjused ning millised on võimalused erialal õppijate sisemise motivatsiooni toetamiseks. Uurimuses ilmneb ka vastus küsimusele, mis toetab kutseõpetajatel nende hinnanguil õpitu rakendamist õpetajatöös.

Töö teoreetilises osas tutvustati kutseõpetaja eriala valiku motiive, miks valitakse õpetajaamet ning kuidas kujunevad ülikooli õppima minemise põhjused. Selgitati õpimotivatsiooni tähendust, sellega seoses sisemist ja välimist motivatsiooni, mis on omakorda seotud sügava ja pindmise õpihoiakuga. Samuti toodi välja õpimotivatsiooni toetavaid ja takistavaid tegureid.

Tegemist on kvalitatiivse uurimusega, mille empiirilises osas koguti poolstruktureeritud intervjuude käigus andmeid neljalt kutseõpetajalt, kes on õppinud vähemalt 2 aastat kutseõpetajaks ja töötanud vähemalt 2 aastat kutseõpetajana. Andmeanalüüsi meetodina kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Uurimusest selgus, et kutseõpetajaks õppijad kirjeldavad oma eriala valiku motiive nende enda vajadustega seotud motiivideks ning välisteks motiivideks. Inimese enda vajadustega seotud motiivide alla kuuluvad oma eriala edasiandmine, õpetaja elukutse väärtustamine, soov saada kõrgharidus, enda soov, isiklik eesmärk. Vastanute seast tuli välja, et ülikooli astumise eesmärgiks oli soov ennast teostada ja saada juurde uusi teadmisi. Väliste motiividenä tõi vastanud välja kõrghariduse vajaduse töö, nõudluse kutseõpetajate järele töökohas, töökoha kindlustamise ning teiste mõjutuse.

Käesolevast uurimusest ilmes veel, et vastanud tajuvad, et õpimotivatsiooni kutseõpetajaks õppimisel mõjutavad isikuga seotud tegurid ning õppest tulenevad tegurid. Toetavate teguritena saab välja tuua grupi ühtekuuluvustunde, aja planeerimisoskuse ning eelneva kogemuse olemasolu, õppejõu positiivse mõjutuse ning erialaste ainete õppimise. Takistavate teguritena tajuvad õppijad isiklike muresid õppimisel, kõrget vanus, ülikooli ainete õppimist mitte toetavat ülesehitust ja organiseerimist, materjali mahtu, vähest praktika osakaalu õppes ning õppejõu negatiivset mõjutust. Selgus, et kutseõpetajaks õppijad enda arvates tajusid õpitu rakendatavust oma töös väärtuslikuna.

Selle töö analüüsi põhjal saaks teha järeldusi, kuidas enam toetada üliõpilaste sügavat õppimist ja õpimotivatsiooni säilimist kutseõpetaja erialaõppekaval õppides. Oluline on, et kutseõpetajaks tuleks õppima sisemiselt motiveeritud üliõpilased, kes peale vastava hariduse omandamist on võimelised kaasa aitama kutsehariduse kvaliteedi tõstmisele.

Tänu sõnad

Täna nelja koostöövalmis kutseõpetajat, kes osalesid intervjuudes. Soovin neid tänada, et nad panustasid minu uurimistöösse oma aega, mõtteid ja kogemusi. Täna Meelikat intervjuu kodeerimise ning sisukate arutelude eest. Soovin tänada Mari kriitilise pilgu eest töö keelelise kvaliteedi osas.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

allkiri

Kasutatud kirjandus

- Alexander, D., Chant, D., Cox, B.** (1994). What motivates people to become teachers. *Australian Journal of Teacher Education* 19 (2).
- Alderman, M. Kay.** (2008). *Motivation for achievement : possibilities for teaching and learning*. New York; London: Routledge.
- Biggs, J.** (1987). *Student approaches to learning and studying*. Melbourne: Australian Council for Educational Research.
- Biggs, J., Tang, C.** (2007). *Õppimist väärtustav õpetamine ülikoolis*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Chin, C., Brown, D.** (1999). Learning in Science: A Comparison of Deep and Surface Approaches. *Journal of research in science teaching* 37 (2).
- Csikszentmihalyi, M.** (1988). *Optimal experience: psychological studies of flow in consciousness*. Cambridge; UK: Cambridge University Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M.** (1985). The General Causality Orientation Scale: Self-determination in Personality. *Journal of Research in Personality* 19.
- Deci, E.L., Ryan, R. M.** (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology* 25.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M.** (2000- 2001). *Self-determination Theory: An Approach to Human Motivation & Personality*, University of Rochester.
- Dsiss, H.** (2000). *Kolm aastat avatud ülikooli. Sotsioloogiline uurimus*. Tartu: TÜ avatud ülikool.
- Eesti elukestva õppe strateegia 2020.** (2014). Haridus- ja teadusministeerium. Tallinn.
- Elo, S., & Kyngäs, H.** (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* 62 (1).
- Goleman, D.** (2001). *Emotsionaalne intelligentsus*. Tallinn: Väike Vanker.
- Griffin, T.** (1990) *The Physical Environment of the College Classroom and its Affects on Students*. Ohio State University. *Campus Ecologist* 8 (1).
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L.** (2006). How Many Interviews Are Enough? An Experiment with Data Saturation and Variability. *Field methods*, 18 (1).
- Hinno, K.** (2013). *Kutseõpetajate koolituse analüüs Eesti Hariduse Infosüsteemi andmete põhjal*. Tallinn.

Hsieh H.-F. & Shannon S. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research* 15.

Ilves, K. (2009). *Kvalitatiivse uurimisviisi ajalooline tuast ja teoreetilised alused*. Õppematerjal. Tartu Ülikool.

Kutsestandard (s.a.). Külastatud aadressil:

<http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10422585/lae/kutseopetaja-iii-iv-v-06pdf>

Kutseõpetaja professionaalse arengu süsteem. (2008). Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus. Valminud ESF projekt „Kutseõpetajate väljaõppe ja täienduskoolituse süsteemi arendamine” raames. Külastatud aadressil:

http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/1/REKK_Kutseopetaja%20professionaalse%20arengu%20systeem.pdf

Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*, Tartu Ülikooli kirjastus.

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Long, T., and Johnson, M. (2000). Rigour, reliability and validity in qualitative research. *Clinical Effectiveness in Nursing* 4.

McLellan, E., MacQueen, K. M., & Neidig, J. L. (2003). Beyond the Qualitative Interview: Data Preparation and Transcription. *Field methods*, 15 (1).

Praakli, K. (2009). *Intervjuu keeleandmete kogumise meetodina*. Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat.

Richardson, P. W., & Watt, H. M. G. (2006). Who Chooses Teaching and Why? Profiling Characteristics and Motivations Across Three Australian Universities. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education* 34 (1).

Tartu Ülikooli Õppeinfosüsteemi andmed õppijate ja väljalangemise kohta. (2014).

Saldana, J. (2009). The Coding Manual for Qualitative Researchers. *The Weekly Qualitative Report* 42 (2).

Wentzel, K., Wigfield, A. (2009). *Handbook of motivation at school*. New York; London: Routledge.

Young, E., Green, H. G. (2003). Do K-12 School Facilities Affect Education Outcomes? *Tennessee Advisory Commission on Intergovernmental Relations (TACIR) Staff Information Report*.

Lisa 1. Näide kategooriate moodustamisest

Koodid	Alakategooriad	Peakategooria
Oma eriala edasiandmine Õpetaja elukutse väärtustamine Soov saada kõrgharidus Enda soov Isiklik eesmärk Kõrghariduse vajadus	} Inimese enda vajadustega seotud motiivid	Kutseõpetaja eriala valiku motiivid
Kõrghariduse vajadus Nõudlus kutseõpetajate järele Töökoha kindlustamine Teiste mõjutus	} Välised motiivid	
Isiklik mure Vanus Eelnev kogemus Aja planeerimisoskus Grupi ühtekuuluvustunne	} Isikuga seotud tegurid	Õpimotivatsiooni mõjutavad tegurid
Ainete üleschitus ja organiseerimine Õppejõu mõjutus Materjali maht Praktika osakaal õppes Teooria õppimisviisid Erialased ained	} Õppes tulenevad tegurid	
Soov õppida erinevaid õpetamismeetodeid Õpetaja kohustused tunnis Õpetaja tegevused tunnis Aja planeerimine tunnis Eelaimdus esseisvaks õpetajatööks Kuidas saada hakkama probleemsete	} Ootused ülikoolile	

<p>õpilastega</p> <p>Kuidas muuta tundi huvitavaks</p> <p>Kust saada abi õpilaste muredele</p> <p>Kuidas hakkama saada erivajadustega õpilastega</p> <p>Kuidas hakkama saada täiskasvanud õpilastega</p> <p>Kuidas saavutada õpilastega kontakti</p> <p>Enesekehtestamine tunnis</p>	<p>} Ootused ülikoolile (2)</p>	<p>Õpitu rakenduvus kutseõpetaja töös</p>
<p>Praktiline tegevus</p> <p>Ise läbi proovimine</p> <p>Eelnev kogemus aitab kinnistuda õpitud</p> <p>Õpilaste poolne tagasiside</p>	<p>} Õpitu rakendamine ja kinnistumine</p>	
<p>Ülikoolist saadud teadmised kasulikud</p> <p>Enesekehtestamine tunnis</p> <p>Hindamiskriteeriumite loomine</p> <p>Tunni planeerimine</p> <p>Erinevad metoodilised võtted</p> <p>Ei rakenda ülikoolis õpitud</p> <p>Vähene praktika</p>	<p>} Õpitu kasulikkus</p>	

Lisa 2. Intervjuu kava

0 Taustaandmed

- Kua oled kutsekoolis õpetajana töötanud?
- Mitu aastat on möödas ülikoolis õpingutest/ Kua veel õpingud ülikoolis kestavad?
- Kuidas sattusite kutseõpetajaks?
- Mis ajendas minema ülikooli õppima?

I Õpimotivatsiooni mõjutavad tegurid

- Kui tähtis oli Teie jaoks tulla toime ülikoolis minimaalsete nõuetega?
- Mida mõistate õppimise all? Mida tähendab õppimine Teie jaoks?
- Missugust õppimist rakendate, millistes ainetes? Miks see nii on?
- Kuidas Teile meeldib/meeldis ülikoolis õppida?

II Õpitu rakendamine kutseõpetaja töös

- Kuidas seostub ülikoolis õpitu varasemate kogemustega?
- Kui kasulikud on ülikoolist saadud teadmised õpetajatöös ja kuidas rakendate seda oma igapäevases õpetajatöös?
- Kuivõrd õpitu rakendamine on Teie arvates õnnestunud?
- Kuidas on muutunud suhtumine õpetamise kohta ise õpetajaks õppides?
- Kuivõrd tundsite ülikoolis õppides, et vajate eelteadmisi?
- Millised olid Teie ootused ülikoolile? Kuivõrd täitusid Teie ootused ülikooli suhtes õpingute käigus?

III Kutseõpetaja eriala valiku motiivid

- Kui suur väljakutse oli Teie jaoks avatud ülikooli astumine? Kuidas tundsite ennast kooli sisseastumiskatsetel?
- Millistel eesmärkidel otsustasite kutseõpetajaks õppida? Kas oli isiklik eesmärk? Mis ajendas õppima tulema?
- Kui saaksite teha midagi teistmoodi, mis see oleks?
- Mida tähendab (täendas) Teie jaoks ülikooli lõpetamine?
- Milliseid soovitusi jagate järgmistele üliõpilastele?

Kas sooviksite midagi veel lisada või täpsustada seoses antud teemaga?

Lisa 3. Kalendriaastatel 2008-2013 Tartu Ülikooli kutseõpetaja õppekavalt eksmatrikuleeritud üliõpilaste arvu jaotus eksmatrikuleerimise hetkel õpitud aasta ja eksmatrikuleerimise põhjuse lõikes.

Eksmatrikuleerimise aasta	Õppija õpinguaasta eksmatrikuleerimise hetkel	Eksmatrikuleerimise põhjus				
		edasijõudmatuse tõttu	omal soovil	seoses teise kõrgkooli siirdumisega	õppe lõpukuupäeva möödumisel	õppeteenustasu tähtajaks tasumata jätmise tõttu
2008	1.a	4	1			
	3.a				5	
2009	1.a	3				
	2.a	1				
	3.a				1	
2010	1.a		2			
	2.a	1		1		
2011	1.a	4				1
	3.a	1			2	
2012	1.a	3	3			
	2.a				1	
2013	1.a	1	2			
	2.a	4				
	3.a	1			12	

Lisa 4. Foto grupeeritud kategooriatest.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Piibe Pohlak _____
(*autori nimi*)
(sünnikuupäev: _____ 06.03.1990 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
_____ Kutseõpetaja õppimise motiivid ning hinnangud õpitu
rakendatavusele töötavate kutseõpetajate näitel _____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ Anu Sarv _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
  3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus _____ 22.05.2014 _____ (*kuupäev*)